

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС ТА ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У ЗАРУБІЖНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Н. В. БІЛОУС, кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: Bilounat@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1038-4624>

К. С. КОРЧЕВСЬКА, магістр філології,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: karinkakorchevskaya@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2884-3291>

Анотація. *Культура і мова знаходяться в тісному взаємозв'язку, проводяться всілякі дослідження мовної картини світу у носіїв певної мови, створюються асоціативні словники різних мов, що дають багатий матеріал для вивчення особливостей сприйняття дійсності в рамках тієї чи іншої культури. Кожна мова формує у його носія певний образ світу, представлений в мові семантичною мережею понять, характерною саме для даної мови. Стереотипи виникають як по відношенню до своєї культури, так і по відношенню до інших, мова яких відмінна від рідної. Концепти (культурні та мовні) на даний момент мають різні класифікації, виділяються типи лексичних концептів, ознаки і структура культурно-мовного концепту. Для перекладачів дуже важливо знати ментальність і культуру носіїв різних мов і культур для більш адекватного перекладу. Тому останнім часом проблеми концепту, стереотипу, національного характеру, слів-реалій активно вивчаються вченими-лінгвістами та лінгвокультурологами.*

Ключові слова: *політичний дискурс, політична комунікація, переклад, ораторська мова, публічний виступ, концепти, лінгвокультурологія, лексика, семіотика, риторика.*

Актуальність нашого дослідження обумовлена підвищеною увагою сучасних мовознавців та перекладознавців до вивчення безеквівалентної лексики, зокрема суспільно-політичних реалій у німецькомовному політичному дискурсі та способів їх відтворення українською мовою.

Аналіз дослідження і публікацій. Предметним полем його мовознавчих досліджень стали семіотика, лексика, граматики, синонімія, аргументація, синтаксис, висловлювання, наративні функції та риторика. Зарубіжні вчені М. Пешо, П. Анрі, Ж. Пуату, Т. Трю, Ж. Зайдель, Є. Верона, П. Ашарда, Р. Муньє, Ж. Коммерета, Р. Моро, Ж.-П. Фейє, К. Гільомен, Р. Барт та інші здійснювали дослідження у перерахованих вище галузях.

На відміну від інших сфер діяльності людини, своєрідність політики полягає, головним чином, у її дискурсивному характері: переважна більшість політичних дій за своєю природою є речовими [9, с. 78]. А отже не випадково деякі вчені розглядають політичну діяльність як мовленнєву.

О. Шейгал зосереджує увагу на тому, що терміни «мова політики», «політична комунікація», «політичний дискурс» взаємопов'язані в більшості наукових праць. Вчена співставляє поняття «політичний дискурс» і «політична комунікація», а «мову політики» розглядає як структуровану сукупність знаків [5, с. 18], що утворюють семіотичний простір політичного дискурсу.

Метою статті є виявлення та характеристика лінгвокультурних особливостей німецькомовного політичного дискурсу в українському перекладі.

Метод, що полягає у співвіднесенні реалій за різними класифікаційними ознаками – структурними, семантичними та стилістичними на матеріалі німецькомовних політичних текстів; контекстуально-інтерпретаційний, що полягає у з'ясуванні специфіки значення реалій у тексті оригіналу та його перекладі; описовий, за допомогою якого було обґрунтовано використання певного типу перекладу; метод трансформаційного аналізу, що полягає у дослідженні різних видів лексичних (лексико-формальних та лексико-семантичних) та лексико-граматичних трансформацій при перекладі реалій (транскодування, описовий переклад та калькування); статистичний, що полягає у підрахунку відповідних лінгвокультурних одиниць за тематичними групами та за способами перекладу реалій.

Результати. Публічне мовлення становить особливу форму мовної діяльності в умовах безпосереднього спілкування, мову, адресовану певній аудиторії, тобто ораторську мову [10, с. 223]. Мета публічного мовлення полягає в інформуванні слухачів і бажаному впливі на них, що включає переконання, навіювання, наснагу, спонукання до дії.

За своєю природою публічне мовлення є монологічним мовленням, тобто розраховане на

пасивне сприйняття, що не передбачає відповідної словесної реакції: «Ораторське мовлення – особлива форма драматичного монологу, пристосованого до обстановки суспільно-побутового або цивільного «дійства» [1, с. 132]. На думку фахівців, для сучасного монологу типові значні за розміром відрізки тексту, що складаються з висловлювань, які мають індивідуальну композиційну побудову і відносну смисловою завершеність [6, с. 187]. Ці ознаки властиві і публічним промовам.

Однак жорстких кордонів між монологом і діалогом не існує. У будь-якому монолозі присутні елементи діалогічного мовлення, намагання активізувати сприйняття адресата, спроби залучити його в активній розумовій діяльності, що є характерним для ораторського мовлення. Із соціально-психологічної точки зору, публічний виступ є складним двостороннім діалогічним процесом спілкування зі слухачами, а не одностороннім монологом оратора перед аудиторією [8, с. 209].

Взаємодія між оратором і аудиторією визначається характером суб'єктно-суб'єктних відносин. Обидві сторони становлять суб'єкти колективної діяльності, взаємодії, де кожна сторона виконує свою роль у складному процесі публічної комунікації.

Ораторське мовлення характеризується низкою особливостей, що визначають його сутність [4, с. 207]:

1. Наявність «зворотного зв'язку» (реакція на слова оратора). У процесі виступу оратор спостерігає за поведінкою аудиторії та за реакцією на свої слова, вловлює її настрій, ставлення до своїх слів, за репліками із залу визначає, що хвилює аудиторію, і відповідно до цього спрямовує свою промову у відповідному напрямку.

Отже, «зворотний зв'язок» перетворює монолог оратора в діалог і є засобом встановлення контакту зі слухачами.

2. Усна форма спілкування. Публічне мовлення являє собою живу безпосередню розмову зі слухачами, у якому реалізується усна форма літературної мови. На відміну від писемного мовлення, усне мовлення звернене до живого співрозмовника і переважно залежить від того, хто і як його слухає. Оскільки усне мовлення сприймається на слух, важливо побудувати публічний виступ у такий спосіб, щоб його зміст відразу розуміли слухачі. За даними вчених, при сприйнятті писемного мовлення відтворюється лише 50% отриманої інформації. Однак, те ж саме усне повідомлення відтворюється до 90%.

3. Взаємозв'язок між книжною мовою та її усним втіленням. Відомо, що ораторське мовлення детально готується. У процесі розробки та написання тексту промови оратор

спирається на наукову, науково-популярну, публіцистичну, художню літературу, словники, довідники та ін., тому підготовлений текст становить, по суті, книжну мову. Виходячи на трибуну, мовець повинен вимовити текст промови за рукописом так, щоб його зрозуміли й сприйняли. Під час виступу з'являються елементи розмовного мовлення, оратор починає спонтанно імпровізувати відповідно до реакції аудиторії, тобто виступ стає спонтанним усним мовленням. При цьому слід додати, що чим більш досвідчений оратор, тим йому краще вдається перейти від книжного до живого усного мовлення. Сам письмовий текст політичного виступу повинен готуватися з розрахунком на його проголошення.

Таким чином, «книжність і розмовність – ось ті небезпеки, які постійно підстерігають оратора» [3]. Той, хто виступає, повинен постійно балансувати, вибираючи оптимальний варіант мовлення.

4. Використання різних засобів спілкування. Публічна промова – це усна форма спілкування, в якій використовуються окрім мовних засобів, що вирізняються високою мовною культурою також паралінгвістичні, невербальні засоби комунікації, до яких належать: інтонація, гучність голосу, тембр мовлення, темп мовлення, особливості вимови звуків; жести, міміка, тип обраної пози та ін.

Отже, соціально-політичне ораторське мистецтво відмічається наступними рисами: сфера поширення – громадсько-політичне життя; програмний характер; обговорення певної проблеми у промовах, пошуки шляхів її розв'язання, визначення відповідних завдань. Визначальним для публічного мовлення є спосіб і форма монологічного мовлення. Публічне мовлення має свої специфічні риси, які складають систему з однаковим стилістичним забарвленням.

Як зазначалося вище, у лінгвістичному аспекті політичний дискурс активно почали вивчати відносно недавно. Предметним полем його мовознавчих досліджень стали семіотика, лексика, граматики, синонімія, аргументація, синтаксис, висловлювання, нарративні функції та риторика. Зарубіжні вчені М. Пешо, П. Анрі, Ж. Пуату, Т. Трю, Ж. Зайдель, Є. Верона, П. Ашарда, Р. Муньє, Ж. Коммерета, Р. Моро, Ж.-П. Фейє, К. Гільомен, Р. Барт та інші здійснювали дослідження у перерахованих вище галузях. На відміну від інших сфер діяльності людини, своєрідність політики полягає, головним чином, у її дискурсивному характері: переважна більшість політичних дій за своєю природою є речовими [9, с. 78].

А отже, не випадково деякі вчені розглядають політичну діяльність як мовленнєву. О. Шейгал зосереджує увагу на тому, що терміни «мова політики», «політична комунікація»,

«політичний дискурс» взаємопов'язані в більшості наукових праць. Вчена співставляє поняття «політичний дискурс» і «політична комунікація», а «мову політики» розглядає як структуровану сукупність знаків [5, с. 18], що утворюють семіотичний простір політичного дискурсу.

Крім того, у межах лінгвістичних досліджень О. Шейгал виділяє три підходи до вивчення політичного дискурсу [5, с. 19]:

1) дескриптивний підхід порівнюється з класичною методикою риторичного аналізу публічних виступів; у його межах розглядають мовну поведінку політиків, мовленнєві засоби, риторичні прийоми та маніпулятивні стратегії;

2) критичний підхід вивчає соціальну мораль у мові або дискурсі; мовлення розглядається як засіб влади та соціального контролю;

3) когнітивний підхід сприяє переходу від опису лексичних одиниць та граматичних структур дискурсу до моделювання структур свідомості учасників політичної комунікації.

Варто наголосити, що в межах дескриптивного підходу дослідник стає незалежним експертом, а для критичного аналізу характерна ідеологічна схильність, яка полягає у тому, що дослідник відкрито займає сторону тих, хто втратив владу. Розглядаючи функції політичного дискурсу, О. Шейгал доводить, що основною його функцією є інструментальна, що містить боротьбу за владу, отримання її та збереження. Відповідна функція є генералізованою по відношенню до мови, оскільки комунікативна функція охоплює мову в цілому [5, с. 112]. Інструментальна функція виявляється в спонуканні до дій, які, у свою чергу, сприяють їх здійсненню у формі законодавчих актів, лозунгів, закликів чи звернень.

З іншого боку, ця функція створює відповідний емоційний настрій, подаючи надію, впевненість, провокуючи ненависть. До того ж відповідні дії можуть стимулюватися мовленнєвими актами, наприклад, можливо припинити страйк, погрожуючи застосуванням сили.

Ключовими стимулами політичної діяльності виступають мовленнєві акти вираження підтримки та довіри. У своєму дослідженні Д. Грейбер диференціює наступні функції політичного дискурсу [7, с. 35]:

1) поширення інформації, що є важливою

одиницею політичного дискурсу (information dissemination) по відношенню до народу;

2) визначення порядку денного (agendasetting), суть якої полягає у контролі за поширенням інформації;

3) проєкція у майбутнє та минуле, що полягає у прогнозуванні політики на майбутнє з огляду на позитивний або негативний досвід минулого. Переважаюча кількість лінгвістів, що займаються дослідженням політичного дискурсу, виокремлюють функцію «конструювання мовленнєвої реальності». Так, Б. Ю. Норман називає цю функцію креативною, визначаючи її як таке становище справ, за якого мовленнєва сутність виявляється первинною по відношенню до екстралінгвістичних сутностей [2, с. 123]. Магічна функція тісно пов'язана з креативною функцією, що виявляється у формах табу, тобто в молитвах, присягах та клятвах.

Зазначимо, що віра в магію слова притаманна й сучасному людству, що є складовою не лише релігійного, а й політичного дискурсу [6, с. 29]. Слід зазначити, що мовленнєва реальність може проявлятися тоталітарним і демократичним способами. Очевидно, що саме тоталітарно-політичний дискурс є більш наближеним до релігійного відповідно до певних ознак. Іншим аспектом вияву тоталітарно-політичного дискурсу є сприйняття політичного лідера як божества, що наділений надприродними можливостями. З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що зарубіжними вченими найважливішою функцією політичного дискурсу вважається функція політичної пропаганди, переконання та впливу. Політичний дискурс становить істотну складову соціокультурної комунікації, основними ознаками якої є інтереси, цілі і формування суспільної думки, необхідної авторів політичного дискурсу.

Під дискурсом розуміють вид мовної комунікації, орієнтований на обговорення певних аспектів дій, ідей і поглядів її учасників. Ми дотримуємося цієї точки зору, що дискурс – це процес реального вербального спілкування, що визначається значною кількістю відхилень від нормативного писемного мовлення, а також дискурс – це складний комунікативний феномен, що, крім тексту, містить також екстралінгвістичні фактори: знання про світ, погляди, установки і цілі адресата.

Список використаних джерел

1. Виноградов В. С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. М.: МГУ, 1998. 174 с.

2. Норман Б. Ю. Общее языкознание. Структура языка. Типология языков и лингвистика универсалий. Минск: 2012. 336 с.

3. Особенности публичной речи: URL: <https://studopedia.org/1-92268.html>

4. Химинець М. Д. Політична лінгвістика як наукова дисципліна. Мова і культура. 2011. Вип. 14. № 7 (153). С. 206-212.

5. Шейгал Е. И. Семіотика политического дискурса: [Монография]. Ин-т языкознания РАН; Волгогр. гос. пед. ун-т. Волгоград: Перемена, 2000. 368 с.

6. Butler J. Hass spricht. Zur Politik des Performativen. Übersetzt von Markus Krist und

Kathrina Menke. Suhrkamp, Frankfurt am Main 2015. 234.

7. Graber D. Political Languages. Handbook of Political Communication. Beverly Hills and London: Sage Publications, 1999. 234 p.

8. Foucault M. Archäologie des Wissens. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag; 19. Auflage, 1981. 312.

9. Nonhoff M. Politischer Diskurs und Hegemonie. 2006. URL: https://www.researchgate.net/publication/283566485_Politischer_Diskurs_und_Hegemonie

10. Potapenko S. I. "The speech that failed to fly": cognitive-rhetorical analysis of effects produced by President Obama's 2009 inaugural address. Наукові записки Ніжинського держ. ун-ту. 2013. № 3. 212-225.

References

1. Vinogradov, V. S. (1998). Lexical issues of translation of literary prose. Moscow: Moscow State University, 174 p.

2. Norman, B. Yu. (2012). General linguistics. The structure of the language. Typology of languages and linguistics of universals. Minsk. 336 p.

3. Features of public speech: URL: <https://studopedia.org/1-92268.html>.

4. Khiminets, M. D. (2011). Political linguistics as a scientific discipline. Language and culture. 2011. Vip. 14. № 7 (153). P. 206-212.

5. Sheigal, E. I. (2000). Semiotics of political discourse: [Monograph]. Institute of Linguistics RAS; Volgogr. state ped. university. Volgograd: Change, 368 p.

6. Butler, J. (2015). Hass speaks. On the politics of the performative. Translated by Markus Krist and Kathrina Menke. Suhrkamp, Frankfurt am Main 234 p.

7. Graber, D. (1999) Political Languages. Handbook of Political Communication. Beverly Hills and London: Sage Publications, 234 p.

8. Foucault, M. (1981). Archeology of Knowledge. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag; 19th edition, 1981. 312 p.

9. Nonhoff, M. (2006). Political Discourse and Hegemony. 2006. URL: https://www.researchgate.net/publication/283566485_Politischer_Diskurs_und_Hegemonie.

10. Potapenko, S. I. (2013). "The speech that failed to fly": cognitive-rhetorical analysis of effects produced by President Obama's 2009 inaugural address. Scientific notes of the Nizhyn state. university. 3. 212-225.

POLITICAL DISCOURSE AND ITS RESEARCH IN FOREIGN LINGUISTICS

N. V. Bilous, K. S. Korchevska

Introduction. Political discourse analysis is a field of discourse analysis which focuses on discourse in political forums (such as debates, speeches, and hearings) as the phenomenon of interest. Discourse originating in political institutions can be subdivided into genres that are instrumental in policy-making and thus produced by and addressed to politicians and genres that communicate, explain, and justify political decisions, produced by politicians and addressed to the general public. This article investigates the role of translation and interpreting in political discourse.

Purpose of this article is to define and characterize the linguocultural features of the German language in the political discourse and its translation into Ukrainian.

Methods. In this study, the following types of research methods were used: descriptive method (by which the use of a certain type of translation was justified), transformation method (using this method, various types of lexical and grammatical transformations (transduction, descriptive translation, tracing) were investigated), statistical method (consists in counting the corresponding linguocultural units by thematic groups and by means of translation of realities).

Results. Public speaking is a special form of language activity in terms of direct communication, a language addressed to a specific audience, ie oratory. Oratory is characterized by a number of features that determine its essence (the presence of the reaction of the speaker's speech, oral form of communication, the relationship between literary language and its oral embodiment, the use of various means of communication). Three approaches to the study of political discourse have been explored (descriptive, critical, cognitive).

Originality of this study is due to the increased attention of modern linguists and translators to the study of non-equivalent vocabulary and socio-political realities in the political discourse of the German language and the methods of their reproduction in Ukrainian.

Conclusion. Political discourse is an essential component of sociocultural communication, the main features of which are interests, goals and the formation of public opinion, which is necessary for the author of political discourse. The functions of political discourse include: information dissemination, agenda setting, projection into the future and the past. The most important function of political discourse is considered the function of political propaganda, persuasion and influence.

Keywords: political discourse, political communication, translation, oratory, public speaking, concepts, linguo culturology, lexis, semiotics, phetoric.